

Gyene István Hunor

A „progresszív humanitarizmus” amerikai zászlóvivője: az IPS

Az Institute for Policy Studies-t (IPS) 1963-ban alapította a korábban a Fehér Ház munkatársaként dolgozó Marcus Raskin, és a Külügyminisztériumban ügyvédként tevékenykedő Richard Barnet. A két szakember 1961-ben ismerte meg egymást, majd két évvel később mindketten egyszerre hagyták el a Kennedy-adminisztrációt az intézet felállítása okán. Az alapítók eredeti célja az volt, hogy olyan független kutatói-oktatói központot hozzanak létre, amely képes a valódi közpolitikai problémákat felismerni, s válaszokkal is szolgál rájuk; egyszersmind - túllépve a rövid távú nemzetbiztonsági érdekeken - hathatósan tudja befolyásolni a politikai döntéshozókat. A csaknem öt évtizedes fennállása óta a kormányzati befolyástól és vállalati pénzeztől való függetlenségére oly büszke, progresszív-liberális agytröszt központja Washingtonban található.

A béke, az igazság, és a környezetvédelem témáira oly fogékony, ezekre kiemelt hangsúlyt fektető szervezet az 1960-as években főként a háborúellenes és polgárjogi küzdelmekben, az 1970-es években pedig a környezetvédelmi – és nőmozgalmakban játszott fontos szerepet.

- 1 -

Az 1980-as években az apartheid- és az intervenció-ellenes megmozdulásokhoz csatlakozott, majd később, a '90-es és az ezredfordulót követő években a méltányos kereskedelemért és a környezeti igazságosságért folytatott harcban vette ki a részét.

Az IPS-re oly jellemző, hogy 1963-as megalakulása után szinte azonnal bekapcsolódott a vietnami háborút ellenzők széles táborába, ráadásul Raskin egy, a háborúval foglalkozó könyv társszerzőjeként előadássorozatot szervezett, melynek apropóján az egész országot bejárta. A központ ebben az időben a nemzetbiztonsági szolgálatok státuszát vitatva számos könyvet jelentetett meg, s kongresszusi szemináriumokat is tartott.

Az intézet munkája mindezek miatt kiváltotta a Nixon-adminisztráció rosszallását, Raskin és Barnet az „ellenségek listájára” került, az IPS-be pedig több tucatnyi informátora által beszivárgott az FBI. Még ez sem vezetett el azonban ahhoz, hogy a szervezet felhagyjon az Egyesült Államok külpolitikájának igen éles bírálataival. Ezzel párhuzamosan az emberi jogok és az egyéni szabadságjogok védelme továbbra is az IPS küldetésének igen meghatározó, elvi sarokköve maradt.

Mindez csak tovább erősödött akkor, amikor az intézet két munkatársa, Orlando Letelier, chilei származású diplomata, és annak munkatársa, az amerikai Ronni Karpen Moffitt 1976 szeptemberében életét vesztette egy pokolgépes merényletben. Letelier Salvador Allende elnöksége alatt washingtoni nagykövetségként dolgozott, majd később a külügyi, a belügyi, és a honvédelmi miniszteri posztot is betöltötte. Allende megbuktatása után, Augusto Pinochet hatalomra kerülésével Leteliert letartóztatták. Szabadulása után az Egyesült Államokba emigrált, ahol széles bázisú kampányt indított a puccsal hatalomhoz jutó Pinochet-kormányzat nemzetközi elismerése ellen. A diktatúra tetteinek minél szélesebb körű megismertetéséhez az intézményi kereteket Letelier számára az IPS biztosította, a volt diplomata így idővel annak

elsősorú vezetője lett. Az intézet publikációi, Pinochet-ellenes lobbitevékenysége, valamint Letelier nagy hatású beszédei egyre veszélyesebbé váltak a chilei kormány számára, mely legfőbb kritikusanak eltávolítása mellett döntött. A Letelier és Moffitt elleni merénylet kivitelezésével a DINA-t, a chilei junta titkosrendőrséget bízták meg, melyről később kiderült, hogy szoros kapcsolatban állt a CIA egyes ügynökeivel. Ez olyannyira így volt, hogy utóbbiak tudtak a tervezett merényletről, annak megakadályozása ellen viszont semmit nem tettek. Ennek ellenére a gyilkosság után látványos FBI-nyomozás indult, az IPS pedig Pinochet legelszántabb ellenfelévé vált egészen annak 2006-ban bekövetkezett haláláig.

Az intézet két egykori munkatársának emlékére létrehozta a Letelier–Monffitt Emberi Jogi Díjat, amelyet 1978 óta minden évben kiosztanak az emberi jogok területén kimagasló teljesítményt nyújtó magánszemélyek és intézmények között. A díj két részből tevődik össze, az egyiket az Egyesült Államokon belül tevékenykedő, a másikat pedig az ország határain kívül munkálkodó emberi jogi aktivisták kapják. Az ünnepélyes átadót minden évben élénk figyelem kíséri, így volt ez például 2006-ban is, amikor a nemzeti díjat a Mexikói-öböl partvidékének újjáépítéséért indított mozgalomnak ítélték oda, amely abból a célból szerveződött, hogy az amerikai társadalom figyelme a súlyos (társadalmi) következményekkel járó Katrina hurrikán pusztítása után se lankadjon a térség lakosságának gondjait illetően.

Ugyanabban az évben a nemzetközi díjat Maher Arar és az Alkotmányos Jogok Központja (Center for Constitutional Rights) kapta. Arar akkor ismerte meg a nemzetközi közvélemény, amikor kiderült, hogy ő is az amerikai ún. különleges kiadatási eljárás egyik áldozatává vált. Ez az eljárás tette lehetővé a CIA számára, hogy nemzetközi felségterületen (pl. a légtérben) terroristagyanús személyeket tartóztasson le és előzetes bírósági döntés nélkül adja ki őket harmadik országnak, ahol a fogvatartottakat bármikor kínzás alá vethetik.

Utóbbi történt a szír származású, de kanadai állampolgár Ararral is, akinek szülőhazájában ugyan végül tisztázódott az ártatlansága, de fogva tartása alatt többször megkínozták. A férfi, miután visszatért Kanadába, beperelte az amerikai kormányt, és az Alkotmányos Jogok Központját kérte fel ügyének bírósági képviselőjére, amely a per lezárultával 8, 5 millió dollárnyi kártérítést harcolt ki számára.

Napjainkban az IPS elsősorban a környezetvédelemre, a globális felmelegedéssel kapcsolatos anomáliákra, valamint a fenntartható fejlődés problémakörére fókuszál. Ki kell emelnünk, hogy a washingtoni agytröszt az egyik legrégebbi olyan kutatóintézet, amely globalizáció-kritikával foglalkozik, éppen azért, hogy már több évtizede vizsgálja a multinacionális vállalatok világgazdasági szerepét, s ezeknek a helyi társadalmakra gyakorolt hatásait.

Az IPS-nek természetesen saját kutatási projektjei is vannak, amelyek a már korábban említett, a cég profilját alapvetően meghatározó három nagy témakör – béke, igazság, környezet – alá tagolódnak. Az IPS honlapjának tanúsága szerint jelenleg tucatnyi ilyen projekt fut, melyeknek majd' fele az amerikai külpolitikához kapcsolódik (pl.: „Új nemzetköziség”, „Fókuszban a külpolitika”, stb.), míg a többi téma inkább tekinthető szakpolitikai jellegűnek (pl.: drogpolitika).

Ha a szemlélő jobban górcső alá veszi a cég elemzéseit, gyorsan világossá válik, hogy a külpolitikai projektek rejtik magukban a legalaposabb kutatómunkát. A „Fókuszban a külpolitika” nevű projekt saját honlappal bír, ahol leginkább kitűnik az, hogy az intézet szinte alig foglalkozik például az Európai Unióval kapcsolatos fejleményekkel, sokkal inkább a fejlődő országokra, valamint a latin-amerikai régióra koncentrálnak.

Mindezek mellett nagy figyelmet fordít még az iraki és az afganisztáni katonai missziókra, teljesességgel elítélve azokat, egyben sürgetve az amerikai csapatok azonnali kivonását.

A projektmunkákhoz kapcsolódva az IPS havonta több saját rendezvényt szervez, amelyeken minden érdeklődő ingyenes részt vehet. Az aktuális események témáit alaposabban szemügyre véve látható, hogy azokat most is uralják az iraki beavatkozással, valamint a globalizációval kapcsolatos kerekasztal-beszélgetések.

Összegzésképpen elmondható, hogy az IPS egy olyan progresszív, alapvetően baloldali-liberális értékeket valló, független intézet, melynek megalapítása óta legfőbb mozgatórugójaként az emberi jogok és egyéni szabadságjogok védelme szolgál. Kutatásainak legnagyobb hányada az Egyesült Államok külpolitikájára irányul és alapvetően kritikus szemszögből közelíti meg azt. Bár az agytröszt elemzéseinek a belpolitikai szegmens is tárgyát képezi, mégis bátran állítható, hogy az IPS munkásságának szakmailag legszínvonalasabb részét az amerikai külpolitika emberi jogi szempontú bírálata képezi, melynek során sokszor megalkuvást nem tűrő módon tárulnak fel a világban okozott társadalmi-gazdasági következmények.